

Liturgisch materiaal 4 en 5 mei

Opnieuw vieren we dat ons land bevrijd is en opnieuw gedenken we hen die vielen. We staan stil bij de vrijheid die is bevochten door mensen die daarvoor grote offers hebben gebracht. We vieren dat we sinds 1945 inmiddels 80 jaar in vrijheid leven, in het besef dat we samen verantwoordelijk zijn om deze vrijheid door te geven aan nieuwe generaties.

Hieronder vindt u liturgisch materiaal dat gebruikt kan worden in de zondagochtenddienst van 4 mei 2025 en tijdens een speciale viering in de avond van 4 mei.

Op ons verzoek schreef de oud-Bondspresident van Duitsland Joachim Gauck een bijdrage. Op indringende wijze beschrijft hij waarom het – juist ook in onze tijd – een opdracht en een noodzaak is om stil te staan bij 4 en 5 mei. Wij hopen dat zijn woorden weerklink vinden bij herdenkingen en in overdenkingen.

Het liturgische materiaal is samengesteld door een werkgroep van de Raad van Kerken, bestaande uit:

*Nico Sjoer, Raad van Kerken Wageningen
Koos Smits, Utrechtse Stedelijke Raad van Kerken
Thomas Vesterling, Haagse Gemeenschap van Kerken
Coen Wessel, Raad van Kerken in Nederland
Jethro Zevenbergen, Convent van Kerken Rotterdam*

INHOUD

Bijdrage Joachim Gauck	2
Gebeden	4
Voorbeden	7
Bijbellezingen	9
Liedsuggesties	10
Gedichten	10
Gedicht '4 mei'	11

Deze liturgiesuggesties worden u gratis aangeboden door de Raad van Kerken in Nederland. Het werk van de Raad wordt gedragen door bijdragen van de lidkerken en door donaties. U kunt een gebaar maken door een [gift](#) over te maken. Alvast hartelijk dank.

BIJDRAGE VAN OUD-BONDSPRESIDENT VAN DUITSLAND JOACHIM GAUCK

Herdenking van 80 jaar bevrijding van Nederland van de Duitse bezetting

5 mei 2025

Het is 80 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd van de Duitse bezetting. Deze gebeurtenis is meer dan alleen een historische datum - het is een mijlpaal in de geschiedenis van de vrijheid, die aan de verschrikkingen van de tirannie herinnert en aan de kracht van het verzet. Terugkijken op deze tijd is een opdracht om te gedenken die niet alleen Nederland, maar ook ons Duitsers op een bijzondere manier raakt.

Voor mij betekent deze gedenkdag dat we nadenken over de dubbele verantwoordelijkheid die voortvloeit uit onze geschiedenis: de verantwoordelijkheid om niet te vergeten wat er is gebeurd en de verantwoordelijkheid om te leren van de fouten uit het verleden.

De bezettingsperiode was een tijd van diep lijden voor Nederland. Meer dan 100.000 Nederlandse Joden werden slachtoffer van de nationaalsocialistische terreur. Sinti en Roma, politieke tegenstanders, verzetsstrijders en vele anderen werden gedeporteerd, mishandeld en vermoord. Deze verliezen weerspiegelen een wrede uitroeiingsideologie die mensenrechten en menselijke waardigheid met voeten trad.

Maar ten midden van deze verschrikking zijn er bewonderenswaardige voorbeelden van het Nederlandse verzet. De Februaristaking van 1941, een van de weinige openbare protestacties tegen de Jodenvervolging in Europa, getuigt van deze moed. Mensen als Corrie ten Boom, die Joodse gezinnen in haar huis verborg, of Hans Keilson, die zich inzette voor Joodse kinderen die verborgen zaten in Nederlandse gezinnen, staan symbool voor een vorm van menselijkheid die zelfs onder de grootste druk intact bleef.

Deze verhalen herinneren ons eraan dat zelfs in tijden van de grootste onvrijheid er toch speelruimte bestaat - en dat het een individuele beslissing is of je buigt voor onrecht of ertegen in opstand komt.

De bevrijding van Nederland door de geallieerden betekende het einde van de bezetting en de terugkeer van de vrijheid. Poolse troepen onder generaal Stanisław Maczek speelden hierin een beslissende rol. Hun prestatie is exemplarisch voor de bevrijding van Europa van de nationaalsocialistische tirannie en herinnert ons aan de internationale dimensies van deze strijd.

Voor ons Duitsers is de herinnering aan de bezetting en bevrijding van Nederland ook een herinnering aan onze historische schuld. Het is allesbehalve vanzelfsprekend dat Nederland en Duitsland vandaag de dag partners zijn in een verenigd Europa - in een gemeenschap die zich inzet voor vrijheid, democratie en mensenrechten.

De geschiedenis leert ons dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Het is geen toestand die men eenmaal bereikt en dan voor altijd behoudt, maar een project dat voortdurende zorg en vernieuwing vereist. Elke generatie staat voor de taak vrijheid te behouden, haar te vullen met nieuwe inhoud en haar waarden te verdedigen tegen bedreigingen.

In tijden waarin vrijheid en democratie wereldwijd worden aangevallen, is deze taak van bijzonder belang. De erfenis van de bevrijding herinnert ons eraan dat we moeten opkomen voor de rechten van anderen - niet alleen in onze eigen landen, maar ook internationaal. Het is een verplichting die voortkomt uit de geschiedenis en tegelijkertijd universeel is.

De bevrijding van Nederland symboliseert de kracht van vrijheid en de mogelijkheid om zelfs uit het diepste lijden hoop en nieuwe kracht te putten. Ze waarschuwt ons om niet alleen aan de geschiedenis terug te denken, maar ook om deze te gebruiken als een kompas voor ons handelen.

Voor ons Duitsers betekent dit dat we ons steeds opnieuw bewust moeten worden van onze verantwoordelijkheid - niet alleen in het herdenken van de slachtoffers, maar ook in onze inzet voor een wereld waarin vrijheid, mensenrechten en waardigheid de hoogste waarden blijven. Dit geldt vooral nu, op het moment dat deze waarden in Oost-Europa worden aangevallen door de oorlog van Rusland tegen Oekraïne.

Moge de herinnering aan de bevrijding ons allen aanmoedigen om de vrijheid te beschermen en de erfenis voort te zetten van hen die ervoor vochten. Want vrijheid is meer dan een voorrecht - het is een verplichting.

Vertaling: Jantine Nierop

Joachim Gauck (Rostock, 24 januari 1940) is een partijloze Duitse politicus, Lutherse dominee en voormalig anticomunistisch mensenrechtenactivist in de DDR. Tussen 2012 en 2017 was hij de elfde Bondspresident van Duitsland. *The Independent* beschreef hem ooit als het antwoord van Duitsland op Nelson Mandela.

GEBEDEN

Gebed voor de slachtoffers van antisemitisme en racisme

God, die alle mensen naar uw beeld geschapen hebt,
zonder onderscheid te maken –
leer ons U zo te herkennen in ieder mens,
dat wij elke naaste met respect tegemoet treden
en de ruimte die nodig is om te leven niet aantasten.
Voor allen die die ruimte niet krijgen,
maar aangetast worden door anderen
op grond van hun afkomst,
hun huidskleur, hun geaardheid,
hun geloof of hun overtuiging,
of omdat zij behoren tot het Joodse volk:
dat zij veiligheid zullen vinden
en hun vertrouwen niet zullen verliezen.

Nico Sjoer

Gebed voor de slachtoffers van geweld

God, wij danken U voor allen die zich inzetten
voor vrede, voor gerechtigheid,
voor heelheid van deze wereld.

Maar ook bidden we U
voor allen die lijden onder de wreedheid
van wie meedogenloos en harteloos
gebruik maken van geweld –
voor ouders die hun kinderen,
kinderen die hun ouders verliezen,
voor geliefden die elkaar nooit meer terugzien,
voor allen die machteloos moeten toezien
hoe hun thuis, hun huis en haard verwoest worden –

dat door alle donker heen
een nieuwe morgen zal gloren,
dat de wanhoop een einde zal kennen,
en dat de bezieling van wie zich hiervoor inzetten
ongebroken blijft.

Nico Sjoer

Gebed voor wie geweld gebruiken

God, wij danken U voor allen
die hun militaire macht gebruiken
om de vrede te bewaren of te hervinden,
om te bevrijden.

Wij danken U ook voor allen
die wegen van geweldloosheid zoeken
om een einde te maken aan onrecht en geweld.

Wij bidden U voor jonge mensen die gedwongen worden
om de wapens op te nemen
en kapot gaan omdat zij moeten doden.
Voor officieren die de reikwijdte van hun bevelen
niet kunnen of willen overzien,
voor wie zich blindstaren op schermen
en de mens die zij raken niet meer zien,
voor wie hun vernuft en wetenschap inzetten
om wapens te maken die dood en verderf zaaien –

o God, leer ons een einde te maken
aan de waanzin van dit alles,
dat de liefde voor wat leeft een weg mag vinden
naar harten en handen.

Nico Sjoer

Gebed voor de (klein)kinderen van wie foute keuzes maakten

God, altijd weer zijn er mensen
die er goed aan denken te doen
te kiezen voor wie geweld gebruikt –
waarom toch?
Is het kortheid van visie?
Is het vermeend eigenbelang?
Nog altijd hebben velen van hun kinderen,
ja zelfs van hun kleinkinderen,
te lijden onder de gevolgen van hun keuzes,
verbergen zij zich uit schaamte en onmacht,
kan hun liefde niet meer onschuldig zijn.
Wij bidden U: dat zij een open oor mogen vinden
voor wat hun bezwaart,
dat zij hun gevoelens van schaamte en schuld
te boven zullen komen
en ervaren en vertrouwen
dat ook hun leven in liefde geworteld is.

Nico Sjoer

Coventry-gebed

(De Coventry Cathedral werd in november 1940 tijdens een bombardement verwoest. Na de oorlog is een netwerk ontstaan van kerken en centra over de hele wereld waar men op vrijdag met een middaggebed bidt voor vrede en verzoening.)

Want allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods (Romeinen 3:23)

De haat die scheiding brengt tussen volk en volk, tussen ras en ras, tussen klasse en klasse

Heer vergeef het

Het begerig verlangen dat mensen en volkeren drijft naar het bezit van wat hen niet toebehoort

Heer vergeef het

De hebzucht, die de arbeid van mensen uitbuit en de aarde verwoest.

Heer vergeef het

Onze afgunst op het welzijn en geluk van anderen

Heer vergeef het

Onze onverschilligheid ten opzichte van het lijden van daklozen en vluchtelingen

Heer vergeef het

De begeerte, die de lichamen van mannen vrouwen en kinderen voor onwaardige doeleinden misbruikt

Heer vergeef het

De trots, die ons ertoe brengt op ons zelf te vertrouwen en niet op God

Heer vergeef het

Maar wees jegens elkander vriendelijk, barmhartig, elkander vergevend zoals God in Christus u vergeving geschonken heeft (Efeziërs 4:32)

Gebed om ontferming

Vandaag is de dag
dat wij denken aan de vele, vele mensen
die wij niet mogen vergeten.
Zij hebben zich ingezet voor de vrijheid,
hebben Joden, Sinti, Roma en anderen
beschermd, eten en onderdak gegeven.
Ze hebben hun eigen leven gewaagd
en zijn omgekomen, doodgeschoten,
voorgoed onvindbaar, nooit meer gezien...

(korte stilte)

Wij denken aan de vele mensen,
die zich gegeven hebben voor onze vrijheid.
Wij danken hen omdat wij vrij zijn,
niet bang hoeven te zijn,
kunnen zeggen wat we willen,
mogen danken en zingen.

(korte stilte)

Vandaag is de dag
dat we stilstaan
bij de lange tocht
door de woestijn van het leven,
de tijd van onderdrukking,
het werk zonder vreugde,
de dagen zonder eten

de uren vol angst,
het verdriet en alle leed.
Heer, ontferm U over ons.

(naar een gebed van Harrie Wouters, 1995)

VOORBEDEN

Voorbede rond 4 en 5 mei

God van vrede en van vrijheid,
nu wij in deze dagen
dat gelukkige moment kunnen vieren
waarop de tirannie verdreven werd
en wij weer vrijuit konden ademhalen,
gedenken wij voor uw aangezicht
de ontelbare slachtoffers
van die genadeloze oorlog,
de miljoenen joden
die aan de waanzin opgeofferd werden,
de tallozen die afgeslacht werden
aan beide kanten,
allen die voorgoed gewond zijn geraakt
door pijnlijke herinneringen,
door het verlies van wie hun lief waren,
door de gruwelijke beelden
van vernietiging en ondergang,
en wij roepen tot U:

Heer, ontferm U

Ook gedenken wij voor U, God,
allen die opgeofferd werden
aan menselijke machtswaan en eerzucht.
aan zinloos geweld,
aan moord en martelingen,
aan verdrukking en vervolging,
in al die jaren na de oorlog,
die tot onze beschaming
geen tijd van vrede werden,
en wij roepen tot U:
Heer, ontferm U.
Wij gedenken vandaag
uw volk Israël, o God,
wonend in het land dat hun gegeven is
of verstrooid levend over deze wereld:
wil aan dit volk vergoeden
wat mensen het hebben aangedaan.
eeuw in, eeuw uit;
bemoedig en beziel degenen
die werken aan een samenleven
in gerechtigheid en in vrede

in en om uw stad Jeruzalem.
zo roepen wij tot U:
Heer, ontferm U

Wij gedenken voor U, o God,
alle volken die vandaag leven
op de schroeiplekken van de aarde

en allen die daar het slachtoffer van zijn,
dodelijk of levenslang,
de kinderen, de vrouwen, de mannen,
zegen alle inspanningen
om de ellende te keren
en vrede te stichten,
houd de weerstand levend
tegen de macht van tirannen
en het geweld van wapens,
zo roepen wij tot U:
Heer, ontferm U

God van vrede en vrijheid,
maak ons vrij van het geloof
in het recht van de sterksten
en het gelijk van de rijksten,
maak ons vrij om U te dienen,
elkaar op te bouwen,
en onvermoeibaar te zoeken
naar wegen van recht en vrede
en zorg voor uw schepping,
maak ons vrij om ruimte te maken
voor de verdrukten en verjaagden
die hier hun toevlucht zoeken,
zodat er tekenen zijn van uw Rijk
op het slagveld van deze wereld,
door Jezus Christus onze Heer.
Amen

(Uit: Dienstboek - een proeve Schrift - Maaltijd - Gebed, p. 802-804 Uitg. Boekencentrum 1998)

Om de vrijheid van Oekraïne

Barmhartige God,
Vandaag herdenken wij onze doden, de mensen die vielen voor onze vrijheid en morgen is het feest van vrede en vrijheid voor ons.

Wij bidden dat zo'n feest ook in Oekraïne gevierd kan gaan worden. Feestelijk omdat het vrede is. Maar Heer, we weten niet wanneer dat komt en nu is het niet. Voor mensen in angst in Charkiv, Kyiv, Odessa voor explosies en luchtalarm. Voor zoveel verdriet om al die gedode en gewonde mensen; omdat er zoveel botte wreedheid en terreur is.

Wij bidden u voor de burgers en soldaten van Oekraïne, dat ze moedig stand zullen houden.
Heer, help hen. Zij strijden ook voor ons.

Wij bidden u voor Oekraïense vluchtelingen in Nederland,
die hun weg hier zoeken met zoveel zorgen in hun hart.

Wij bidden u voor de leiding van Rusland en voor allen die oorlog willen. Om bekering, Heer, dat ze zullen zoeken naar vrede, dat ze hun zwaarden omsmeden tot ploegscharen en hun tanks tot tuinhuisjes.

Barmhartige God, geef ook ons wijsheid,
dat liefde ons blijft drijven
dat haat onze harten niet verduistert.

Hoor ons gebed, hoor onze klacht over al het geweld en Heer, geef vrede, geef vrede.
Amen

Coen Wessel

Verdere suggesties voor voorbeden

Wij gedenken:

- Oorlogsslachtoffers in Nederland en in onze voormalige koloniën, kinderen, gezinnen, burgers, soldaten van hoog tot laag, onderduikers, verzetsmensen, moedige en heldhaftige mensen, Joden, Sinti, Roma
- Vijanden, Duitsers, nazi's, onvrijwillige soldaten, verraders, NSB'ers, spionnen, verklikkers

Wij bidden voor:

- Waarheid en solidariteit bij alle Verenigde naties
- Einde van alle ouderwetse maar ook moderne slavernij en kolonialisme
- De voormalige koloniën, in het bijzonder Indonesië,
- Humane toepassing van kennis en wetenschap
- Deugden van nederigheid, hulpvaardigheid, opofferingsgezindheid en dienstbaarheid
- Eerlijke verdeling van goederen en gelden
- Redding van natuur en milieu

BIJBELLEZINGEN

2 Samuel 1,19-27

Psalm 10; Psalm 11; Psalm 72

Jesaja 26,16-19 (21)

Jesaja 42 : 1-7; Jesaja 49:1-9; Jesaja 50:4-11; Jesaja 52:13-53:12

Jesaja 59,4-9.14-15

Klaagliederen, bijv. 1,1-6; 3,34-41; 5

Romeinen 8,31-39

Openbaring 21,1-5

LIEDSUGGESTIES

- * *Liedboek 2013: 463, 511, 709, 989, 994, 996, 997, 999, 1003 t/m 1005, 1008 t/m 1016*
- * *Weerklank: 90 (Ik draag het zwaard), 226 (Zijn Gods wegen duister), 350 (Door goede machten)*
- * *Hemelhoog: 697 (Doen wat U vraagt), 710 (Wat doe ik nu ik Christus ken)*
- * *Nieuw Liedfonds 'Als daar muziek voor is': 9 (Dit ene weten wij), 29 (De schoot van mijn moeder), 34 (De profundis), 55 (Tranen zijn mijn brood)*
- * *Zangen van zoeken en zien: 285 (Toekomstlied), 422 (Een lied aan die ons ziet), 424 (Er is geen hemel), 441 (Wie arm en machteloos)*
- * *Het Wilhelmus (Liedboek-2013: 708). In deze dagen worden de strofes 1 en 6 van het Wilhelmus gezongen. Behalve volkslied is het wellicht ook een kerklied; het loont de moeite om eens naar de overige dertien strofes te kijken. In strofe 7 komen bijvoorbeeld de slachtoffers van geweld aan het woord. In veel kerken wordt het Wilhelmus na de zegen gezongen. Maar wat is erop tegen om de strofes 6 en 14 als slotlied te zingen?*

GEDICHTEN

Is er een stadsdichter? Vraag haar of hem – ruim op tijd – een tekst te schrijven en in de viering voor te dragen.

Illegaal (Patricia Lasoen) <http://www.poezie-leestafel.info/patricia-lasoen/17127-illegaal>

Januari 1943 (Remco Campert) https://www.poetryinternational.com/nl/poets-poems/poems/poem/103-10158_JANUARY-1943

De Demon (Gerrit Komrij) <https://neerlandistiek.nl/2016/05/gedicht-gerrit-komrij-de-demon/>

De vrijheid kwam in het voorjaar (Ankie Peypers) <https://www.derozet.nl/4-mei-herdenking-leuth/>

Verzet (Ted van Lieshout) <https://woutervanheiningen.com/2013/02/17/verzet/>

De burens van botte Henkie (Karel Eykman)
https://www.dbnl.org/tekst/_lit004200701_01/_lit004200701_01_0001.php

4 mei

Waar eens de bommen vielen
staan wij nu op het plein.
Toen was er oorlog in het land,
mijn opa was nog klein.

De mensen hadden hanger.
De stad stond toen in brand.
De oude stad is er nu niet meer.
Ik pak gauw vaders hand.

Waar vroeger opa's huis stond,
staan hoge flatgebouwen.
We staan hier bij een heel groot beeld
van mannen en van vrouwen.

Zij zijn de oorlog ingegaan
en nooit meer teruggekomen.
Je denkt alleen: 'Ik hoop dat mij
dat nooit zal overkomen'.

Er komen steeds meer mensen bij.
Het is nu kwart voor acht.
Ze spelen droevige muziek.
De mensen praten zacht.

De kerkklok luidt
en mensen in een lange rij
met bloemen en met kransen
lopen ons stil voorbij.

Het is acht uur.
De straatlantaarns gaan aan.
Er wordt op een trompet gespeeld
We blijven doodstil staan.

Het is nu twee minuten stil.
De vogels zijn te horen
en 't klapperen van de vlag halfstok
vanaf de hoge toren.

Ik denk aan oorlogen ver weg
Aan pesten en zo meer.
Een man moet heel erg huilen.
Opeens roept hij: 'Nooit weer!'

(Anneke van Wijngaarden, eerder verschenen in Trefwoord)